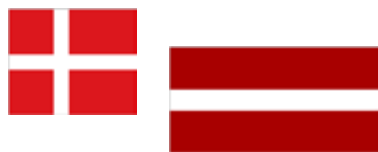

Foreningen Danmark-Letland

nr. 3 september 2011

19. årgang

ISSN 1901-5720

pris 20 kr.

Læs Emil Fibiger Petersens opgave om Letlands økonomi.

Indhold

Foreningen....	3
Bestyrelsen	4
Nyttige adresser	5
Jani fest på Skovshoved Hotel	6
Ambassadørens tale	7
Letland ind til benet	12
Mindre kirker i Zemgale	34
Rite Nyt	40
Sofi Oksanen igen	45
Det lettiske Institut	46
Byfest i Limbazi 5.-7. August	51
KALENDER	55

Forsidefoto: Hus på landet i Viesite, Letland. Foto LN

Deadline for næste nummer
er 1. dec 2011

Foreningen....

Foreningen Danmark-Letlands medlemsblad udsendes til alle medlemmer.

Indlæg og udklip er meget velkomne og sendes til redaktør Lis Nielsen (lis.hazel.nielsen@skolekom.dk). Vi kan ikke love at bringe alle indlæg, ligesom vi forbeholder os ret til at redigere i det indsendte.

Foreningen Danmark-Letland er stiftet i august 1992 i København af en kreds af private personer med interesse for Letland.

Formålet med foreningen er:

På alle måder at styrke og udvikle venskab mellem det lettiske og danske folk, samt oplyse om Letland.

Som medlem af foreningen kan optages enkeltpersoner, husstande, foreninger, virksomheder, kommuner, menigheder, organisationer mv. med interesse for dansk-lettiske relationer.

Foreningen er landsdækkende. De fleste arrangementer finder sted i Københavnsområdet, men der opfordres til lokalt arbejde også andre steder i landet. Hos Fremad Rejser, Vesterbrogade 37, 1620 København V tlf.: 33 22 04 04, får medlemmer af Foreningen Danmark-Letland rabat på rejser til Letland.

Indmeldelse i Foreningen Danmark-Letland sker ved henvendelse/indbetaling til kasserer Anne Fraxinus.

Foreningens girokonto er: 07 736 54.

Bankoverførsel via netbank sker til:

Danske Bank, reg. 1551, konto 000 0773 654

Årskontingent:

Enkeltpersoner	250 kr.
Husstande	350 kr.
Unge under 26 og pensionister	175 kr.
Organisationer m.m.	550 kr.

Bestyrelsen

	Kirsten Gjaldbæk Kongstedvej 12 2700 Brønshøj Formand	tlf. 3871 1825 kirsten.gjaldbæk@skolekom.dk
	Jytte Nørgaard Helio Helleruplund Allé 4 2900 Hellerup Næstformand	tlf. 3962 2922 jytte@helio.dk
	Anne Fraxinus Kildebækvej 34 3660 Stenløse Kasserer	tlf. 4717 0194 agf@mail.dk
	Lis Nielsen Rosenlundsvej 8 3650 Ølstykke Redaktør	tlf. 4710 0295 lis.hazel.nielsen@skolekom.dk
	Anita Vizina Nielsen Lyngborghave 32 2.TV 3460 Birkerød Næstformand	tlf. 4031 4959 jvizinanielsen@webspeed.dk
	Anda Zarane Horserød byvej 3A 3000 Helsingør	tlf. 2016 0963 anda.zarane@gmail.com
	Helge Andersen Humlemarksvej 17 2605 Brøndby Suppleant	tlf. 4345 7076 ingeoghelge.andersen@gmail.com
	Elina Sørensen Brøndbyøster Torv 77, 7tv 2605 Brøndby Suppleant	tlf. 2966 2209 elina@c.dk

Nyttige adresser

Letlands Ambassade i Danmark,

Rosbæksvej 17, 2100 København Ø
tlf. 3927 6000, Fax. 3927 6173,
embassy.denmark@mfa.gov.lv
Ambassadør: Gints Jegermanis
Konsul/ambassadens sekretær: Ieva Grube
House Manager: Kaspars Judzis
LIAA(Latvian Investment and Development Agency)
kontakt: Gints Janums
Udenrigsministeriets hjemmeside:
www.mfa.gov.lv/dk/copenhagen

Den Danske Ambassade i Letland,

Pils iela 11, Lv-1863 Riga, Latvia
Tlf. +371 6722 6210, Fax +371 6782 0234,
rixamb@um.dk, www.ambriga.um.dk/da
Ambassadør: Per Carlsen
Konsul/Attaché: Trine Vigsø Nielsen
+371 6722 6210 ext. 16 /mob. +371 2612 1002
trinie@um.dk

Det Danske Kulturinstitut i Riga,

Marijas iela 13, K.3, LV-1050 Riga, Latvia
Tlf. +371 67 289 994,
dki@dki.lv, www.dki.lv
Leder: Simon Drewsen Holmberg.

Det Danske Kulturinstitut i København

Vartov, Farvergade 27 L, 2. sal, 1463 Kbh K

Foreningens hjemmeside: www.danmark-letland.dk

Webmaster: Lis Nielsen

Kode til at se seneste numre af bladet: vairalat

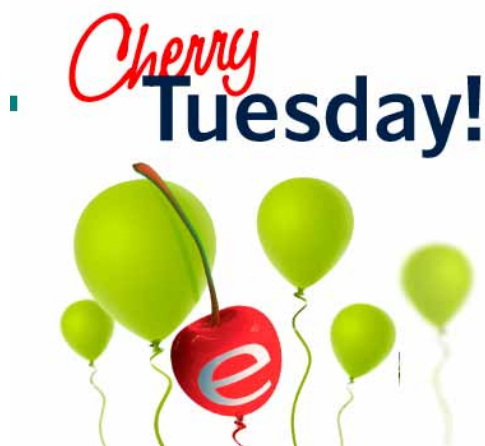
Jani fest på Skovshoved Hotel

Den 19. juni klokken halv fem, var der stor fest på Skovshoved Hotel. I samarbejde med Den lettiske ambassade havde Event Komiteen, som består af medlemmer fra Lettisk-Dansk Forening og Foreningen Danmark-Letland indbudt til Sct. Hans Fest.

Ca. 90 voksne og børn var forsamlet i smukke lokaler på hotellet og Anda Zarane startede med at byde velkommen. Herefter fik ambassadør Gints Jegermanis ordet og holdt en tale, som bliver citeret andet steds i bladet. Så sang det nye kor fra Avedøre Kirke flere Jani sange på lettisk flerstemigt, og som dansker, følte man sig hensat til Letland, det virkede rigtigt lettisk.

Senere sang og spillede en ung pige på guitar. Så var der lege, og man kunne tage sandwich og kage fra de dækkede borde.

Et fint og veltilrettelagt arrangement. Tak til Eventkomiteen.

Cherry Tuesday with special low priced fares to top destinations! Go to www.airBaltic.com every Tuesday and see what's the deal.

Ambassadørens tale

Ved Sct. Hans festen på Skovshoved Hotel holdt Ambassadør Gints Jegermanis tale.

Talen blev uddelt på dansk til de danske gæster, her er den:

Før jeg vil tale om Jani - den lettiske Sankt Hans fest, vil jeg byde tilstedeværende danskere og andre af vores venner, for hvem det er vigtigt at være sammen med letter til deres vigtigste folkefest, velkommen. Jeg mener, at det er os en stor ære og respekt for os, derfor opfordrer jeg nu til høje og hjertelige bifald til vores gæster.

På samme måde vil jeg rose Københavnsomegnens letter, for i løbet af det sidste års tid er deres sociale liv blevet mere mangfoldigt og der er regelmæssige aktiviteter. Dette er et sikkert tegn på, at letter i Københavnsomegnen også fremover vil have forbindelse til Letland. Etableringen af koret er i sig selv værdifuldt. Jeg ønsker og håber at I fortsætter i

samme stil.

Til Jani blusser letternes aners blod atter op. Fra barnsben bliver vi vænnet til tanken om, at en gang om året vil der sker noget usædvanligt. Dette er særligt vigtigt for børn. Når Jani nærmer sig, begynder de voksne at rumstere, snakken går om øl, kommenost og forskellige aktiviteter. Familiernes forbereder sig på at forlade byen og tage ud på landet for at kaste sig ud i forskellige skøre ting - at hoppe over bålet er blot en af dem.

Jani er ligesom de andre Lettiske årstidsfester forbundet med naturens gang. Jani fejres ved solhverv, hvorefter dagene bliver kortere, om natten kan man høre græshoppen synge, der dufter af hø og efteråret nærmer sig uundgåeligt. Jani var tidligere ligesom andre festligheder tæt forbundet med arbejde på landet og festlighedernes ritualer var forbundet med bondens liv.

I sovjetårene var Jani i Letland det, der samlede letter. På et tidspunkt var Jani endda forbudt, men letter samlede sig og fejrede festen alligevel. Også i eksil kom letter sammen, og fejrede det mere tæt på de gamle traditioner, hvorimod i Sovjetletland blev det til dækafbrænding, øl blev ikke sjældent udskiftet med vodka eller en stærkere hjemmelavet drik, som så blev drukket over mål.

I vores tid bor der stadig færre mennesker på landet. De, som er vokset op på landet, kender ikke mere til bondens arbejde og forstår ikke de besværligheder, som de unge hyrder måtte igennem samt andre scenerier fra bondens hverdag, som er beskrevet af de lettiske klassikere. Også arbejdet på landet adskiller sig nu til dags væsentligt fra de tider, hvor man ikke kunne gøre noget uden en hest. I dag er en hest snarere en dyr fornøjelse.

Når vi synger Janis viser og andre folkeviser, opfatter vi dem som en del af selve fejringen, selvom en stor del af os ikke kender sangene. Vi læser og synger dem fra et blad. Det hænder også, at de syngende slet ikke fatter meningen af de ord, de synger. Letter flytter ikke kun fra landet, men nu

koret synger

også i stor stil væk fra Letland.

De, som har rejst inden for de seneste år, har tit ikke fundet sig selv igen i det nye liv i et fremmed land.

Traditionen er der og er det, som bringer os, letterne sammen. Men vi, letter har ikke fundet det rigtige svar - hvad betyder det egentlig i vores dage at fejre Jani, hvilket indhold lægger vi i denne fest?

Dette spørgsmål er også vigtigt for min familie. I løbet af de sidste 18 år har der kun været 5 eller 6 gange, hvor vi har sunget ligo og fejret Jani i Letland. Da plejer vi at samles hos min svigermor, som bor på landet. Vi har et rigtigt bål, rigtigt øl, hjemmelavet ost, blomsterkranse til kvinderne, med blomster fra egne enge, og egekranse til mændene. Når man er i et fremmed land, er det aldrig det samme som at fejre Jani i Letland.

For de letter i Letland, som ikke har mulighed for at tage ud af byen, bliver der arrangeret fælles fest på offentlige steder.

En del letter tager til komponisten Raimonds Pauls's fælles-sang. Også udenfor Letland fejrer man Jani på forskellig vis. Med andre ord, findes der ikke i vore dage en forståelse for, hvorfor vi burde fejre denne fest.

Fejringen har ofte en ret fjernt forbindelse til festens myto-logiske grundlag og traditioner. Jeg synes, at forældre skal tænke sig om og fortælle for deres børn i den digitale spilal-der, hvad denne fest betyder, idet mange mennesker tilbrin-ger en stor del af deres dag i ensomhed ved en computer og kommunikerer ved hjælp af dette medie.

Uanset hvad, fejre denne fest - det vil vi. Og det er nok det vigtigste. Selvom vi ikke forstår indholdet i fejringens ritua-ler og ikke helt kan overføre det til vores virkelighed, er Jani noget ubegribeligt magisk. Hvis det i gamle dage var køer og andre husdyr, som blev udsmykket med Jani blomster og græs for på denne måde at beskytte dem fra hekse og andet ondt, som lurede denne nat, så bliver der i dag udsmykket biler, for hvem disse blomster jo hverken vil give nye kræfter eller sundhed i det kommende år. Derfor har fejringen nu tid dags formentlig mere en karakter af at samle folk og ikke så meget at fejre selve solhvervet.

Selvom dette solhverv fejres af flere nationer, vil letterne påstå, at for dem er denne fest vigtigere end Jul eller andre fester. Nu, hvor letter igen er spredt i verden, vil jeg håbe, at ved at finde svar på disse spørgsmål og modsætninger og ved at samles en eller flere gange om året i en større flok, vil letter i udlandet få styrket deres bånd til Letland. Hvis letter i udlandet kommer til at savne Letland, er det et håbefuldt tegn på, at der vil blive dannet nye relationer med fædrelandet.

Da jeg skrev denne tale til jer, slog jeg op i folkevisesamlingen Latvju dainas bind 5, hvor den lettiske folkevisesamler K. Barons har ordnet folkeviser om de lettiske fester året rundt. I denne tykke bog kan man finde omtrent 130 sider med Jani viser.

Mange af dem er fulde af yndige og fantasifulde syn, som

viser letternes formåen til at udtrykke sig poetisk, i en tid hvor der ikke engang fandtes noget der hed letter som nation. Da folkeviserne blev til, var der endda ingen, der skrev på lettisk. Men en stor del af de lettiske digtere er blevet inspireret af folkevisernes poetiske sprog.

Nu har vi eksisteret som et folk i næsten to århundreder, og vi skal selv sørge for og tænke på, hvordan vi kan knytte vores folkearv til vor dagligdag. Jani er kun en af mulighederne, men det kunne være nyttigt at tænke over disse ting og tale om det i familien, sådan, at også efter de næste 200 år kan letter stadig deres folkeviser og synge Jani ind.

Jāņu māte rudzus brida,
Samta svārkus pacēluse;
Kur nolūza vien' vārpiņa,
Tur uzauga div' vārpiņas.

Janis's frue i rugmarken gik
Velourskørtet havde hun løftet op
Hvor der faldt et aks af,
Rask to akse voksede ud.

Letland ind til benet

Emil Fibiger Petersen har skrevet en bacheloropgave om Letlands økonomi, som vi har fået lov til at bringe.

Redaktøren har forkortet og udeladt enkelte afsnit

Letland ind til benet:

Letterne havde i starten af 00erne EU's største vækst tre år i træk.

Deres økonomi blev kaldt den baltiske tiger, men med finanskrisen fulgte et økonomisk kollaps, der sendte landet tæt på en statsbankerot. Nu er økonomien blevet stabiliseret, men befolkningen lider stadig.

Del 1: Ryperne, der ville flyve højt: Vi fortæller, hvordan Letland gik fra EU's højeste vækst til EU's største kollaps med udgangspunkt i forretningskvinden Guntra Viksna. Hun betaler en høj pris for at være en del af Letlands rutsjetur.

Del 2: Sidste mand slukker lyset i lufthavnen: Vi fortæller historien om den pessimisme, der har bredt sig blandt borgerne i Letland. Arbejdsløshed og en historisk stor spareplan har sendt letternes fremtidshåb til tælling.

Del 1:

Ryterne, der ville flyve højt

Letlands økonomi skød til vejrs i starten af 00erne, men den faldt til jorden med et brag under finanskrisen. Det ved 41-årige Guntra Viksna alt om. Hendes liv fulgte Letlands økonomi op og ned igen. Rutsjeturen be-

taler hun en høj pris for i dag.

RIGA: De er ikke til at overse, de mange skeletter. I industri-kvarteret uden for Riga, hvor lufthavnen også har adresse, skyder flere af dem op. Store indhegnede byggegrunde.

Nogle med halvfærdige bygninger. Andre kun med metalskeletter. Alle forladt. Tættere på byen ser man dem også. Nyankomne turister bliver i lufthavnbusen bragt forbi tre store lejlighedskomplekser på hjørnet af Ventspils Iela og Lielības Iela.

De to af dem står udefra set som færdige bygninger. Den tredje er kun muret op til 16. etage og mangler dermed stadig et par håndfulde etager for at komme op på højde med sine søskende. Der ligger plasticrør, paller, byggesten og projektorer spredt ud over grunden. Men byggeriet er der

ikke sket noget med i lang tid.

Sådan er det gået med mange ting i Letland siden 2008. Inden da rasede Letland af sted med skyhøje ambitioner om at nå den samme velfærd, som det så på den anden side af Østersøen hos sine skandinaviske naboer.

Nu må letterne leve med, at de endnu en gang er blevet dukket, og at de fortsat er det tredje fattigste land i EU, kun overgået af Bulgarien og Rumænien. Men hvorfor gik det nu lige så galt for det midterste af de baltiske lande?

Bultu Iela

I et tætmøbleret værelse i en boligblok sidder 41-årige Guntra Viksna. Adressen er Bultu Iela syv kilometer uden for centrum i Riga.

Her kan man blive trukket ud, hvis man tager en af Rigas mange eldrevne trolleybusser.

”Ud til det rigtige Riga,” som Guntra siger.

Hun er en mild og skrøbelig lille skikkelse med mørkt skulderlangt hår, der skjuler hendes ansigt, når hun ikke kører det tilbage bag øret. I hendes værelse på Bultu Iela er der ikke meget gulvplads. Overfyldte reoler, skabe, et computerbord, en kommode med en tv-kasse på og en stor seng fylder rummet. De cirka tolv kvadratmeter udgør det ene af lejlighedens to værelser. Her bor Guntra sammen med sine tre børn. I det andet værelse bor hendes forældre. Det er forældrenes lejlighed. Efter finanskrisen kunne Guntra ganske enkelt ikke betale husleje til sin egen lejlighed længere, så nu må hun dele seng med sine to teenagedøtre på værelset. Sønnen sover på en lille briks ved siden af sengen. De fleste i Letland har på egen krop mærket finanskrisen. Guntra lidt mere end de fleste. Skal man forstå Letlands økonomiske rutsjetur, så kan man lytte til hendes historie.

En ny start i Riga

I 2000 flyttede Guntra til Riga for at begynde et nyt liv med sine to døtre. Hun kom fra spartanske forhold på landet, hvor hun gik hjemme, mens hendes mand arbejdede i skoven, ligesom så mange andre gør på landet. Skove dækker halvdelen af Letlands areal, og træindustri er, hvad en stor del af landets eksport er baseret på.

Ægteskabet gik ikke, og efter skilsmissen brød eksmanden kontakten til Guntra og børnene. De var overladt til sig selv, og nu skulle lykken prøves i storbyen.

I Riga fandt Guntra sig en lejlighed og begyndte at læse jura på Baltic Russian Institute. Det var det billigste sted at studere. Ved siden af tjente hun penge som retsassistent. I 2004 fik hun sit eksamensbevis, og hun fik med det samme arbejde i et statsdrevet socialcenter i Riga, hvor hun rådgav folk med problemer. I mellemtiden havde hun fundet sig en ny mand, og sammen ventede de hendes tredje barn, en dreng. Pengene var små for den nye familie.

”Jeg fik 2500 kroner om måneden, og det var kun med min mands løn, at vi kunne klare os,” fortæller Guntra.

Fristelsen kom med EU

Samtidig oplevede Letland starten på det, de betaler en pris for i dag. De var blevet medlem af EU. Det skete i 2004. Med EU fulgte bankverdenen. På det tidspunkt var den selvstændige banksektor stadig et nyt fænomen for den tidligere Sovjetstat, der havde været uafhængig siden 1991. Med optagelsen i EU fik europæiske og også danske banker adgang til et helt nyt marked. Kampen om markedsandele betød billige udlån til letterne. "Nu de kunne pludselig låne penge, så de kunne købe en bil eller et hus og flytte væk fra forældrenes gård, så de tog med arme og ben," fortæller økonom Morten Hansen. Han kom til Letland i 1990'erne for at undervise på handelsskolen Stockholm School of Economics i Riga, hvilket han stadig gør i dag. "Da jeg kom hertil et par år efter løsrivelsen var letternes økonomi smadret. Folk var meget fattige. De tjente 300 kroner om måneden og måtte ud på landet og dyrke grøntsager for at overleve," fortæller han. Da de udenlandske banker gjorde indtog, var letternes økonomi blevet bedre takket være en eksportdrevet produktion, og nu fik letterne en chance for at tage endnu et skridt væk fra fattigdommen. Låntagningen eksploderede sammen med forbruget. Og huspriserne fulgte med op.

Jagten på mere

Boomet blev Guntra en del af, da hun tog et lån til at købe en lejlighed. Og efter mindre end et år som advokat i offentlig regi, udnyttede hun letternes stigende forbrug til at begynde sin egen advokatpraksis. Hun fik sig hurtigt en kundekreds af private og virksomheder, som hun lavede forskelligt juridisk arbejde for. Det var især udfærdigelse af skøder ved ejendomshandel, som arbejdet gik med. Navnet på hendes advokatpraksis blev Rubeni. På dansk betyder det ryper. Sammen med resten af Letland skulle hun stige til vejrs. Snart blev forretningen udvidet med en økonom og en ejendomshandler. To kvinder fra hendes omgangskreds. Planen var at bruge Guntras indtjening til at investere i

ejendomsbranchen

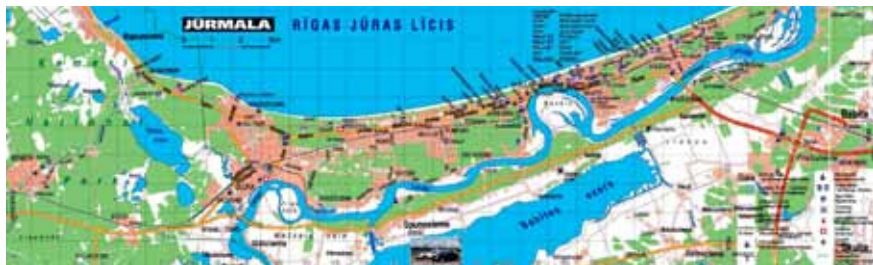
”Vi så folk omkring os blive millionærer på kort tid ved at sælge huse. Det så nemt ud. Og vi satte os et mål om at tjene en million euro,” fortæller hun i lejligheden. Hun hiver ivrigt mapper ned fra reolerne og bladrer i forretningspapirer fra 2006. ”Vi havde forretningsplan og det hele. Det var ikke noget uovervejede, vi havde gang i,” fortæller hun.

Lige så ivrigt som Guntra finder papirerne frem og fortæller, lige så ivrigt retter hendes ældste datter, Eva, sin mors gebrokkne engelsk og tilføjer små anekdoter til sin mors historie.

”Hun har talent som advokat, men hun ville egentlig have været politieforsker,” fortæller hun, mens hun med armene om sin snart seksårige lillebror prøver at holde ham i ro. I morgen fylder han år. Og selvom pengene lige nu er små, ja faktisk slet ikke er der, så har de købt en legetøjsfigur til ham. Det er ikke en rigtig overraskelse, for på det lille værelse er det umuligt at holde fødselsdagsgaven skjult for hans nysgerrighed.

Vækst uden stopklods

Det var ikke bare letterne, der lånte penge. Hele verden lånte penge som aldrig før. Finanskrisen nærmede sig. I det første kvartal i 2007 toppede forbruget, priserne og låntagningen. I Letland snakkede den daværende regering om, at det kun var starten på syv fede år for Letland. Det er en tid, lettere beskriver som værende lettere euforisk. Det var dengang bygningsarbejdere fragtede deres mursten i Mercedes, hedder det sig. En anden historie går på, at Letland var det land med flest Porsche Cayen biler per indbygger. Helt skævt er det ikke. Tre år i træk fra 2004 havde Letland Europas største vækst. Men det var en vækst, der var bygget på lån og kredit. Landets eksport steg ikke, men det gjorde lønnen, forbruget og importen. ”Politikere, banker og borgere var helt urealistiske omkring væksten. De blev grebet af, at alt gik så godt, så hvis folk havde et hus til

100.000 euro, så fik de et lån på 120.000 euro, fordi det alligevel ville stige i værdi. Tanken om det modsatte eksisterede ikke,” siger Morten Hansen.

Drømmen i Jurmala

Guntras forretning rullede derudaf. Hendes faste timeløn var 30 lats. Det er 300 kroner, og det er en høj løn i Letland. Hun fik også provisioner af sine klienters ejendomshandler, og dem havde hun rigtig mange af. Nogle af dem gav 15.000 kroner i provision. I slutningen af 2006 begyndte Guntra sammen med sine nye forretningspartnere det første projekt. Den perfekte grund var fundet i Jurmala, der ligger 25 kilometer vest for Riga ved kysten ud mod Riga-bugten. Det er her, hvor floden Daugava, der strækker sig 357 kilometer ind i Letland og videre ind til Hviderusland og Rusland, har sin udmundning. Stedet gjorde i vikingetiden Letland til et vigtigt center for handel.

I 2006 var det blevet et foretrukket feriemål for rige russiske turister. Det var her millioner og rigdommen ventede for Guntra og hendes forretningspartnere. En hektar og tre feriehuse med tennisbane, swimmingpool og sauna skulle opføres. Grunden var vurderet til 850.000 euro, men de kunne købe den for 750.000 euro.

”Sælgeren ville af med den meget hurtigt, og vi slog til,” siger Guntra og fortsætter: ”Hvordan skulle det gå galt. Grundværdien blev ved med at stige, så jeg vidste, vi kunne sælge grunden til meget mere, end det vi havde købt den for, hvis vi fik problemer.”

Efter
et
par
af-
slag

fandt de en bank, som var enig med dem. Den russiske bank, Rietumu Banka, gav dem et lån på 527.000 euro. Resten investerede de selv.

Vækst kørte af sporet

Ingen havde forudset, at væksten ville stoppe. Det utænkelige blev alligevel til virkelighed i midten af 2007, da den internationale finanskrisen brød ud. Ejendomspriserne faldt, og folk fik problemer med at betale deres lån.

Bankerne turde ikke længere låne penge ud. Heller ikke i Letland.

”Da kreditten og lånene stoppede, faldt det hele sammen. Bilsalget faldt med 90 procent på et år. Detailomsætningen faldt med 40 procent på årsbasis, og ejendomspriserne faldt med 70 procent,” siger Morten Hansen. Væksten, der var bygget på lån og et forbrug, der var højere, end man egentlig kunne finansiere, mistede med ét sit fundament.

Alt gik i stå og tilbage stod man med priser og løn, der var presset i top, som ingen kunne betale for. På to år faldt Letlands økonomiske aktivitet med 25,1 procent. Ingen havde lånt så mange penge som letterne, og ingen blev ramt så

hårdt som letterne.

Solgt til mindstepris

Guntra mærkede det også. I 2007 havde hun en byggeplan klar. Byggetilladelsen var indhentet. Købere og investorer var fundet. Et samarbejde med et byggefirma var også indledt, og de første tiltag på grunden var i gang. Men i oktober 2007 stoppede en af hendes faste kunder samarbejdet med hende. Firmaet var gået konkurs. Det var flere af hendes store kunder. Privatkunderne faldt også fra. Hun kunne ikke længere overholde kontrakten med banken om, at der skulle være en indkomst på 20.000 kroner om måneden, og hun henvendte sig derfor til banken.

”Banken sagde, det er ikke vores problem, hvis I ikke har penge, og nu vil vi have det fulde lån tilbagebetalt inden for ti dage,” siger Guntra og fortsætter:

”Det kunne vi ikke. De var jo investeret. Og så rykkede banken kontrakten i stykker.”

Her stoppede, ifølge Guntra, alt dialog fra bankens side. Banken inddrog grunden i Jurmala og betalte kun en mindstepris på 170.000 euro for den. Det var den grund, der i starten af 2007, da priserne toppede, var blevet vurderet til en 345 million euro. Tilbage fra det oprindelige lån var der en difference på omkring 360.000 euro, der skulle betales. Guntra og de andre medejere hæftede med alt. Og banken tog alt, undtagen deres tag over hovedet. Forretningen lukkede. Et langt sagsforløb om den lave pris grunden blev solgt til og bankens annullering af kontrakten fulgte. Guntra og de andre følte sig snydt og ført bag lyset af banken. Sagen kom for retten i alle mulige instanser. Men uden resultat. Gælden var en realitet. Den ene af hendes partnere fik en depression og begyndte at drikke, mens den anden partner holdt snuden over vand takket være hendes mand. For Guntra døde advokatforretningen stille og roligt ud med krisens udvikling. Kunder kunne nu kun betale 50 kroner i timen. De få kunder, der var. Og det var svært at få store

kunder, fordi hun nu havde fået et ry fra bankverdenen som en dårlig betaler. Da hendes mand mistede sit arbejde måtte familien med tre børn opgive lejligheden. Manden bor hos sine forældre nu. Og Guntra er endt i lejligheden hos sine forældre. Det er med en beundringsværdig afslappethed, Guntra og hendes datter fortæller deres historie.

De kan grine af det sammen, men der er også en vrede i Guntras blik over, at noget, der virkede så sikkert, kunne gå så galt.

”Jeg føler mig ikke skyldig. Nogle vil kalde mig en spekulant. Men alle eksperter sagde, at prisen for grunden var perfekt, og at lånet var et klogt valg. Jeg bebrejder nationalbanken og politikerne for ikke at styre væksten”, siger hun og peger på arket, der viser, hvor meget mere grunden var værd end prisen, de købte den for. I dag kan hun ikke tjene penge, uden at banken skal have halvdelen. Med renterne, der er løbet på, ved hun slet ikke, hvor meget hun skylder. Og grunden. Den vil hun helst ikke vide noget om.

Sidste sommer var hun sammen med børnene i Jurmala for at se den. Der stod den, som de efterlod den. Guntra er stadig virksomhedsejer af Rubeni. Det er en titel, hun ikke kan blive løst fra, før hun har betalt sin gæld. Og hun kan ikke få pengestøtte fra staten, så længe hun ejer en virksomhed. Sådan er reglerne. Så hun må klare sig selv.

Hendes eneste ret er de 80 kroner, hun får i støtte per barn hver måned, og 300 kroner yderligere i støtte, fordi hun er enlig forsørger. Det er det. Inden krisen var beløbet 420 kroner, men alt er blevet strammet siden krisen.

Lige nu arbejder hun som frivillig i en forening for lånere, hvor hun kæmper for låneres rettigheder i Letland og rådgiver andre, der har gæld. Foreningen har 2000 medlemmer, men på landsplan er der ifølge Letlands Nationalbank mere end 200.000 lettere, som har problemer med at betale deres gæld. Rådgivningsarbejdet giver Guntra lidt penge hver måned.

”Det er lånerrettigheder, jeg kæmper for nu, men det kan jeg ikke leve af, og på længere sigt bliver det svært for os at få

et liv her. Vores fremtid er i udlandet,” siger hun. Indtil den ældste datter, Eva, er færdig med grundskolen bliver de dog boende på det lille værelse. Eva vil læse medicin i udlandet bagefter.

”Det er slet ikke så slemt at bo her. Vi finder ud af det sammen, og al den kvalitetstid, den er uvurderlig, joker Eva,” og tilføjer:

”Egentlig vender vi bare tilbage til vores rødder. Gamle lettere boede op til otte mennesker i et rum.” Om Letland nogensinde vil løsrive sig fra sine rødder og opnå den velstand, de søgte i kreditfesten, kan økonom Morten Hansen godt tvivle på. ”Al historie siger, at det ikke kommer til at ske. Det er sjældent, at lande skifter position fra fattigt til rigt. Hvis man fjerner kreditboomet, så havde man et land, der var fattigt for ti år siden og er lige så fattigt i dag,” siger han.

Del 2:

Sidste mand slukker lyset i lufthavnen

Letland har overlevet en dyb finanskrise, men borgerne jubler ikke. 20 år efter deres selvstændighed tvivler mange på deres fremtid i landet.

RIGA: På frihedspladsen i midten af Letlands hovedstad, Riga, strækker en gammel dame sine

kobberarme 42 meter op i luften. I hænderne holder hun tre stjerner, der repræsenterer Letlands tre gamle regioner: Vidzeme, Latgale og Kurland. Statuen er letternes vigtigste symbol på frihed fra Sovjet.

I dag bliver 20-året for det fejret med blomsterlægning ved foden af monumentet. Præsidenten, statsministeren og andre statsfolk er centrum for ceremonien. Række efter række går de op og lægger blomster. Uden om dem har et par tusinde borgere og turister samlet sig. En æresgarde har taget opstilling og en samling pressefotografer knipser løs. Det er en kold forårsdag, men solen kigger alligevel frem og skinner ned på Riga. Der er en afslappet stemning på pladsen, hvor præsidenten giver sig god tid til at ryste hånd med de smilende tilskuere, efter den formelle del har fundet sted. Letterne virker som et folk i harmoni tyve år efter løsrivelsen fra Sovjetunionen.

Scenen på frihedspladsen er dog et falsk postkort af Let-

land, hvis man spørger mange lettiske borgere. Efter udsigten til velfærd i starten af det nye århundrede er de blevet slået tilbage til start af finanskrisen. Og de skuffede forventninger lader sig vise. Den seneste af DNB Bankas månedlige undersøgelser viser, at hver tredje respondent er klar til at udvandre, fordi de ikke ser en fremtid i Letland.

”Folk er frustrerede. Krisen har ødelagt mange letters liv, og det har været svært for dem at gøre noget ved det,” siger politolog Veita Kazoka, der arbejder for den politiske tænketank Providus.

Men hvor finder man egentlig de frustrerede lettere henne? Og hvorfor har krisen taget modet fra dem?

De forfaldne håndhævere

Det blomstrede tapet med fugtpletter har flere steder rykket sig fri af væggen. Det brune gulvlinoleum er hullet og bulet. Og revner følger rundt langs loftet, hvor et lysstofrør kan supplere det dagslys, der sniger sig ind af det lille vindue. Luften er tung og klam inde på kontoret på femte sal, hvor et par kaktusser dekorerer skabe med sagsmapper. Politistationen midt i Letlands hovedstad, Riga, ligner det, den er: Et levn fra Sovjet.

”Vores bygninger forfalder sammen med resten af politiet,” lyder det klukkende fra en af dem, der arbejder i bygningen, Agris Suna. Han er en tætbygget midaldrende mand med skarpe ansigtstræk og kort-klippet hår, der efterhånden er mere gråt end brunt. Han er en autoritær type at snakke med, men en gang i mellem bliver karakteren brudt af et rul med øjnene og et grotesk grin over de besparelser, der efter krisen har ramt ham og hans kollegaer.

”Vi er udmattede. Det er kun en halv joke, når vi siger, at sidste mand slukker lyset i lufthavnen, for det er svært at leve af den løn, vi får her,” siger han.

Den lettiske model

Letland har gjort det, som Grækenland, Portugal og Irland skal til at i gang med.

Det har strammet det offentlige budget ind til benet. Ligesom de nævnte lande var Letlands offentlige forbrug skruet alt for højt op inden krisen. Og da krisen ramte bremsede hele økonomien, så staten ikke længere kunne finansiere sine udgifter. Statsbankerotten var formentlig blevet en realitet, hvis ikke EU og Den Internationale Valutafond havde valgt at træde til og tildele landet et lån på 35 procent af dets BNP i december 2008. Danmark bidrog med tre milliarder kroner.

”De fik lånet med et krav om, at de skulle få styr på deres økonomi, og det må man sige, de har arbejdet på. Der er virkelig gået til bidet,” siger chefanalytiker hos Nationalbanken, Jakob Ekholdt Christensen, der har fulgt Letland tæt siden finanskrisen. På to år har de strammet deres offentlige budget med 16 procent af BNP. Det ville svare til, at Danmark skulle finde 250 milliarder kroner i skattestigninger og besparelser. Det er en størrelsesorden, som ikke er set gennemført i andre lande i nyere tid.

”Mange tvivlede på, det kunne lade sig gøre, for det er besparelser, som ville skabe oprør i andre lande. Men det lykkedes altså for Letland, og det gør det til en duks i forhold til Grækenland og andre forgældede lande”, siger han.

På kanten af fattigdom

Ude på de snævre halvbelyste gange på politistationen er regeringens konsekvente politik ikke noget, der spreder jubelstemning. En kvindelig betjent fortæller, hvordan hun lever under fattigdomsgrænsen, fordi hun skal afbetale lån, og hvordan hun har fået astma af at arbejde i de nedslidte bygninger. En mandlig betjent slår ud med armene, da han får spørgsmålet, om han kan leve af den løn, han får nu på 3000 kroner.

”Hvad tror du selv,” siger han.

Alle offentlig ansatte mistede 25 procent i løn ved den første sparerunde i 2009. Politiet er nogle af dem, som sparerekniven har ramt flere gange, og den gennemsnitlige betjent tjener nu 2500 kroner, ifølge Agris Suna. Han er selv

gået fra en løn på 6300 kroner til 3200 kroner efter skat. Alle betjente har mistet ti betalte feriedage, børnebidrag og 1500 af deres kollegaer, som følge af strammingerne. Næste gang kan de meget vel miste 2000 kollegaer mere. Sådan er meldingerne fra regeringen lige nu, og derfor er det også kun chefen Agris Suna, der har lyst til at stå frem med navn. Han leder politiets fagforening, en af landets få fagforeninger, men det har ikke ført til en dialog med politikerne endnu.

”De er immune over for os,” siger han.

De fleste betjente må tage ekstra jobs for at kunne overleve. Det er typisk arbejde i vagtfirmar. Andre vælger at supplere deres løn med bestikkelse. Taxachauffører fortæller gerne, at de kan betale sig fra fartbøder for 50 kroner. Det er helt normalt. Af mere alvorlige episoder nævner Agris Suna kriminelle, som betaler efterforskere for ikke at rejse sag.

Det værste eksempel så politiet i januar i år, da en betjent blev skudt og dræbt i jagten på en gruppe kasinorøvere. Senere viste det sig, at røverne var fire aktive politifolk. ”Det er et særtilfælde, men vi ser flere og flere korrupsions-sager, og hvordan skal vi kunne gøre noget ved det med den her løn,” siger Agris.

Vækst blev brugt forkert

Inden finanskrisen fik politiet og andre offentlige ansatte lønforhøjelser hvert år. Alle de penge, staten fik ind på grund af den fulde beskæftigelse og det store forbrug, blev brugt igen.

”Staten skovlede penge ind med den ene hånd og ud med den anden. Der blev mere af alt. Nogle år blev lønnen sat 25 procent op hos offentlige ansatte. Man var ekstremt fokuseret på at holde på arbejdskraften og nå samme luksus som i vesten”, siger økonom Morten Hansen fra Stockholm School of Economics i Riga og fortsætter: ”I stedet skulle man have brugt væksten til at gennemføre reformer af en offentlig sektor, der var ineffektiv og kørte med et stort underskud. Men det tænkte man ikke på dengang.”

Et andet Letland

Væk fra Rigas byliv og ude på landet er det visse steder, som at blive kastet 20 år tilbage i tiden. Gamle damer med tørklæde bundet rundt om hovedet arbejder i haverne og vandrer langs vejene med muleposer i begge hænder. Der er langt mellem købmændene. Og heller ikke så meget brug for dem. Herude er folk i høj grad selvforsynende. Små klatter af huse bryder med de lange skovstykker.

Et par timers kørsel væk fra Riga i en af de større byer med omkring 800 indbyggere, Limbazi, er der udstilling af nogle borgers malerier i kulturhuset. Med sit brunlakerede trægulv ligner det en gymnastiksal af dem, som man ikke ser i Danmark længere.

Det er med stolthed, malerierne vises frem til lokal-tv. I kulturhusets anden sal skal der senere fejres en række af byens sølvbryllupspar. Her er allerede dækket op til gæster og gjort klar til, at parrene kan komme op til et podie og forny deres ægteskabspagt. Det er også i kulturhuset, at byens borgere samles til folkedans og sang. Kulturhuset er det eneste samlingspunkt i Limbazi, der ligesom mange andre landsbyer har problemer med arbejdsløshed og menneskeflugt efter krisen.

Uddannede uden arbejde

34-årige Jolanta er med til at arrangere tiltagene i kulturhuset. Hun mistede sit job under krisen, og nu får hun lidt penge for at hjælpe til her. Hendes bachelor i økonomi har ikke været nok til at finde nyt arbejde. Hendes lejlighed ligger i en boligblok lige ved siden af et marked, hvor folk handler æg, grøntsager og tøj. Selvom det er billigere end det litauiske supermarked, der har taget over efter det konkursramte lettiske, så køber hun ikke noget. Hun har 10 lats eller 100 kroner til sig selv og sit barn om måneden. Hendes kæreste arbejder syv dage om ugen for at sørge for huslejen. Han mistede også sit job under krisen, og siden har han lavet forskelligt tømrerarbejde. Før arbejdede de begge for Aula. Et norsk byggefirma, der lukkede sin afde-

ling i Limbazi under krisen.

Efter finanskrisen voksede arbejdsløsheden fra fem til 20 procent på to år. I enkelte landområder var 40 procent uden arbejde. Som arbejdsløs kan letter normalt få støtte af staten i otte måneder, men taksten nedtrappes hver måned. Efter de otte måneder kan man få 400 kroner i støtte om måneden. Letlands kommuner er begyndt at udbyde arbejde til 1000 kroner om måneden for at komme noget af arbejdsløsheden til livs. Nu er arbejdsløsheden dalet lidt, men den er stadig på 16,4 procent i Limbazis region Vidzeme.

På vej til Tyskland

Siden det norske byggefirma lukkede er en del af medarbejderne flyttet til Lillehammer for at arbejde for dem, som havde firmaet i Limbazi, men ikke Jolanta og hendes kæreste. ”Vi kender mange, der er flyttet til udlandet, og jeg vil også meget gerne flytte, men min kæreste vil blive hos sin familie og opdrage vores søn her,” siger Jolanta.

Det er dog ikke meget, kæresten selv kommer til at se barnet det næste stykke tid. Han har fået kontakt til et tysk byggefirma, som han skal arbejde for i Tyskland i perioder af en måneds varighed. Lige nu kan familien kun beholde lejligheden, fordi den ikke skal bruge penge på mad. Et par gange om ugen tager Jolanta ud til sine forældre på deres gård og henter forsyninger. Ude på gården kan hun få kød og grøntsager.

”Jeg sulter ikke, men jeg er ved at være desperat. Før krisen tjente jeg 4000 kroner om måneden og kunne købe tøj og mad, nu har vi ingen penge til forbrug. Det er ikke rart ikke at kunne give sit barn noget som helst,” siger Jolanta.

Udvandring boomer

Mange letter tager konsekvensen af de dårlige forhold og udvandrer. På Riga Universitet leder sociolog Baiba Bela et nystartet forskningsprojekt om udvandring i Letland.

”Vi ser store stigninger i antallet af folk, der søger væk. Nogle gør det på grund af arbejdsløsheden, men vi ser også

højtuddannede, som bare ikke er tilfreds med deres løn i Letland,” siger hun. Den officielle statistik viser, at 10.700 udvandrede i 2010. Det er en stigning på 20 procent i forhold til 2009. Det faktiske tal er dog mange tusinde større. ”De fleste letter registrerer ikke, at de forlader landet, som de skal, og vi mangler undersøgelser, der belyser det rigtige antal,” siger Baiba Bela.

Hun henviser dog til, at Englands emigrationsstatistik viser, at 18.000 lettere søgte om arbejdstilladelse i England alene i 2010. Det er mange ud af et land på 2,2 millioner indbyggere. 542 søgte til Danmark sidste år.

En by i Rusland

På en grusvej et par minutters gang fra banegården i Limbazi stavrer 76-årige Arija Dika hjem fra købmanden. Hun har boet i Limbazi hele sit liv. Hun har været besat af tyskere. Besat af russere. Hun har været gennem 90ernes fattigdom efter løsrivelsen, og nu også 00ernes nedtur. Hjemme ved hendes toetagers hus, som er gået i arv fra hendes forældre, bor hun sammen med sin mand, sin arbejdsløse datter og sit barnebarn, der går i skole. Datterens mand arbejder i Norge hos det byggefirma, som mange andre i byen også gør. Og Arijas andet barnebarn, en 17-årig dreng, er rejst til England for at lave fabriksarbejde. Den ældre generation i Letland er ikke meget for at snakke med journalister.

Sådan noget gjorde man ikke i Sovjet tiden, siger Arija. Dengang arbejdede hun som afdelingsleder på en russisk fabrik, der lavede maskindele til landbruget. Lauteknika blev det kaldt. Hendes mand arbejdede der også. Nu ligger den store industrigrund død, men de gamle nedlagte Sovjet fabrikker ses rundt omkring i byen. Limbazi var en vigtig by dengang. Lauteknikafabrikken havde 700 arbejdspladser. Filtfabrikken havde 500 ansatte og leverede filtstøvler og filthatte til hele Sovjet. Byen havde også en af Sovjets største mælkeproduktioner. De russiske fabrikker blev lukket med uafhængigheden. Nu falder indbyggertallet hvert år.

De ældre kæmper

Under Sovjet var der arbejde til alle og adgang til læger for alle. Sådan er det ikke længere. Selv har 76-årige Arija og hendes mand ikke penge til at gå til læge. Hendes mand halter rundt på et dårligt ben i haven, mens hun sidder på havebænken og fortæller om, hvordan det er, at være pensionist i Letland. ”I dag siger regeringen, vi skal betale alt selv, men hvordan skal vi kunne det med de 1600 kroner, vi får i pension. Sovjet sørgede bedre for folket,” siger Arija. Bespareserne fortsætter de næste par år. Indtil videre har regeringen kun fjernet de tilsagn, der var om højere pension. De prøvede også at skære i pensionen, men det lykkedes de gamle at få omgjort dommen, fordi det var et brud på menneskerettighederne. Der kan dog meget vel blive endnu et forsøg på en reel nedskæring i næste sparerunde, mener Arija. Hun kæmper de ældres sag i Limbazi. Hun læner sig frem og kigger op over brillerne og slår i bordet med lukket hånd, når hun snakker om tilstanden i Letland.

”Jeg overlever, men der er andre, som har det rigtig svært. De får 780 kroner om måneden og kan kun klare sig, hvis de har familie til at hjælpe,” siger hun.

I Limbazi er hun lykkedes med et par tiltag. Hun har skaffet

en brugt bus, som kan fragte ældre fra land til by efter mad. Og hun har arrangeret gratis suppekøkken og rabatkuponer til en bager for pensionister. Manden og hun griner lidt sarkastisk, når snakken falder på før og efter Sovjet. Arija er taknemmelig for friheden i dag, men opsummerer sit syn på sagen som følgende: ”Engang tog jeg hele vejen til Riga for at købe to kilo bananer og måtte vente fire timer på at få dem. Dengang havde vi penge og arbejde, men intet at købe. Nu kan vi købe alt, men ingen har penge til det.”

Rigas stolthed

Der var penge inden finanskrisen. Det ser man et billede på ved floden Daugava, der deler Riga i to. På den nordlige side finder man lufthavnen, mens Rigas bycentrum, også kaldet det gamle Riga, ligger på sydsiden.

Trafikken mellem de to bydele er tæt i dagtimerne. I 2002 begyndte byggeriet til en sydlig bro, der skulle lette trafikken på de to allerede eksisterende broer. Det var ikke en opgave, der skulle sælges til udenlandske entreprenører.

Det første byggeri over Daugava i tredive år skulle varetages af baltere – af patriotiske grunde, hedder det sig på hjemmesiden for broen. I dag står broen færdig, og den er imponerende at køre ind på med sine høje orange søjler.

Alligevel foretrækker mange lettere at køre uden om den og bruge nabobroen i stedet for. En af dem er Antors Peteris: ”Jeg bruger den næsten aldrig. Hvorfor skulle jeg det?”

Antors er taxachauffør i Riga, og broen ville sådan set spare ham en masse kørsel, hvis det ikke var fordi, tilbehøret til den ikke er gjort færdigt. ”De har stoppet vejbyggeriet, så man skal køre af små snævre veje for at komme hen til den.

Det er en omvej for næsten alle bilister,” siger han, mens han peger på et kort. Han er holdt ind til siden for at vise, hvor byggeriet er stoppet. Egentlig skulle hele projektet stå færdigt næste år med et stykke vej, der kobler på motorvejen til Letlands tredjestørste by, Jelgava. Men lige nu er det sat på pause. Pengene mangler efter krisen. Ifølge lettiske medier skal der findes 175 millioner kroner til den sidste tredjedel af projektet.

Lav tiltro til politikere

Broprojektet er ikke blevet mere populært, efter at et studieprojekt har regnet sig frem til, at broen har kostet dobbelt så meget, som den burde. ”Der er mange borgere, der godt kunne bruge de penge,” siger Antors og smiler sarkastisk: ”Vi har betalt skattepenge til noget, der ikke står færdig. Nu kan vi se, dem, der byggede broen, har fået meget store huse.” Generelt er tilliden til det politiske system meget lav i Letland. Politikerne er ”zakht”, hører man mange sige. Det betyder, ”at stikke penge i lommen”. ”EU-undersøgelser viser, at Letland er det sted, hvor befolkningen har den laveste tillid til politikere, siger politolog Iveta Kazoka og fortsætter:

”En af grundene er, at den gamle regering var involveret i mange korrupsionsskandaler. Det var også den, der lovede syv fede år til letterne i 2008, da man allerede kunne se, at krisen ville ramme. Folk føler sig svigtet.”

En meningsmåling fra DNA Banka viser, at også den nuværende regering er upopulær. 87 procent af de adspurgte er utilfredse med dens politik. Alligevel blev regeringen genvalgt ved valget i oktober sidste år.

Ifølge politolog Iveta Kazoka, så handler det om, at borgerne ikke ser andre muligheder:

”Alternativet var at stemme på dem, som var direkte ansvarlige for krisen. Og selvom regeringen har gennemført de hårde besparelser, så er der en respekt for, at de trådte til, da krisen var værst,” siger hun.

Go abroad

I Riga har den unge generation muligheden for at ændre på Letlands fremtid, men det er blevet en hel del sværere, efter at der er blevet skåret en tredjedel af skolernes budgetter. Det er heller ikke let at finde arbejde. Hver tredje under 25 år er arbejdsløs. 25-årige Natalija er en af de unge, der har fået nok af Letland. Hun er allerede færdiguddannet fra Stockholm School of Economics, og hun har arbejdet i to år skiftende steder. Nu er hun i gang med sin MBA. Hun ser

en regering, der ikke kommunikerer med sin befolkning. Og hun ser et gammeldags erhvervsliv, hvor personalepolitikken er kæft, trit og retning i stedet for dialog. Som med så mange andre unge i Letland er hendes fremtid kredset ind til to ord: "go abroad". "Jeg er træt af det her sted. Der er et stort generationshul mellem lederne på arbejdsmarkedet og politikerne og ned til os unge. Hvorfor affinde sig med det, når man kan rejse. For os unge er der alligevel kun vores forældre at blive her for. Mange i min omgangskreds bor her ikke længere," siger hun.

Ikke alle smutter

Der findes også folk, som 22-årige Kristis Avots, der ikke er så pessimistisk om sin fremtid i Letland.

Han er i gang med sin handelsuddannelse, og han ser Letlands situation som en grund til at blive, snarere end som en grund til at gå. "Med lønnedgangen er der gode muligheder for at starte sin egen virksomhed. Vi er et hårdtarbejdende folk og rimeligt veluddannede, men stadig billigere end resten af Europa. Det giver os gode muligheder i fremtiden, som jeg ser det," siger han. Han vil forsøge at starte en IT-virksomhed op, når han er færdiguddannet.

Lyset brænder endnu

Om det er Kristis optimisme eller Natalijas pessimisme, der spreder sig i Letland i løbet af de næste år, vil vise sig.

De nyeste tal viser, at Letland trods en lille vækst fortsat halter efter sine baltiske naboer. Næste år åbner Tyskland sine arbejdsmarkeder, og mange gætter på, det vil få endnu flere folk til at forlade landet. De første tyskkurser til læger og sygeplejersker er i gang på det tyske Goethe-Institut i Riga. Letterne får nok at kæmpe med de næste år. Til gengæld er landets økonomi trods alt blevet stabiliseret, og de største sparereunder er overstået. Boomet under finanskrisen og den efterfølgende nedtur har været dyre lærepenge for et land, der 20 år efter Sovjet stadig er i lære som nation. Letterne har prøvet hårde tider før, og selvom mange er pessimistiske lige nu, så brænder lyset i lufthavnen stadig.

Mindre kirker i Zemgale

Igen i år havde jeg mulighed for at komme på en endags bil-tur med "Sakralais Turisms" med ejeren Ulrika Morica ved rattet og som guide.

Valle kirke

Denne gang gik turen til Zemgale, vi kørte fra Riga mod sydøst og standsede første gang ved den lille kirke i **Valle**, der er bygget 1781-85. Valle og nærmeste omegn har ca. 800 indbyggere og af dem er 45 medlemmer af kirkens menighed. Der kommer ca. 15 i kirke hver søndag, og det er præsten meget tilfreds med. Denne præst, som er gift med Ulrica Morica, har ansvaret for tre små kirker i omegnen. Valle kirke er blevet repareret i løbet af de senere år, efter at den i sovjettiden var blevet brugt som lager for mineralsk kunstgødningen, hvilket har tæret meget på væggene. Opvarmningen om vinteren er et stort problem, der er installeret en enkelt ovn, men den kan i bedste fald sørge for, at der

ikke er frostgrader indendørs!

Derefter gik turen videre til **Kankali**, undervejs skulle vi møde den unge katolske præst, der havde ansvaret for denne kirke, så han i sin bil kunne køre forrest derhen! Og så gik det ellers først indover grusveje, så markveje og til sidst på tværs hen over store græsarealer! (Hele landområdet ejes af en lette, der bor i New York, og som ikke interesserer sig for den lille kirke og adgangsveje til den). Den lille katolske trækirke er bygget for ca. 130 år siden af lettiske bønder i dette område, den har fuld kirkelig status, der opbevares i kirken stadig et håndskrevet brev fra 1923 fra den ansvarlige ærkebiskop, hvor der lægges vægt på, at det er en kirke, med alle rettigheder (incl. Nadver), og ikke blot et kapel! Der afholdes messe St.Hans, Påske og Jul, men efterhånden er der kun 2 medlemmer af menigheden tilbage! Resten ligger på kirkegården rundt om, men deres slægtninge dukker så op ved de årlige messer. Kirken her hører direkte under den katolske kirke i Kurmene. Præsten, som er lette, født i Dagda, og uddannet også i USA, er ansvarlig for i alt 15 små katolske menigheder i området, der strækker sig videre til Nereta og Jaunjelgava, hvor vi mødte ham igen senere på dagen i en katolsk kirke, der var genopbygget efter 2.ver-

denskrig og som havde været i brug hele sovjettiden. Og tilbage over græsmarkerne til de normale veje, hvor vi derefter gjorde holdt i **Erberge** ved en kirke, der står i den form, den fik ved en genopbygning i 1700, med original bemalet barokprædikestol og orgelbalustrade, efter sigende

et særsyn i Letland. Kirken er bygget i sin tid af den lokale baron, og har ikke været brugt til andre formål i sovjettiden. Nu er den med under EU's kulturstøtteordning m.h.t. renoweringer, og derfor stod ved siden af alteret ikke blot den lettiske fane, men også det blå EU-kulturflag!

Og så nåede vi frem til **Nereta**, som vil være en del af læserne bekendt. En smuk, gammel kirke fra 1593, som ganske vist har været berørt, men dog ikke ødelagt af krige! I 1812 var den under Napoleonskrigene i brug som lazaret, men i sovjettiden fik præsten forhindret, at den blev inddraget til lagerbygning. Byen har ca. 2000 indbyggere, deraf regnes 180 som kirkens sognebørn og af dem betaler 130 "kirkeskat", normalt er der mellem 20 og 40 i kirke hver søndag. Venskabsmenighederne i Dresden og i Valby betyder meget

for menigheden og gaven fra Danmark: Dåbsfad og Dåbskande blev udpeget med stor stolthed. Ligesom i de andre kirker har man her også besvær med opvarmning og har derfor installeret stor brændeovn, her var den dog dækket med et tæppe, så den ikke skæmmede så meget i de smuk-

ke lyse omgivelser.

Dagens sidste kirke var ”Den hvide kirke” i **Sunakste**, indviet i 1826 efter en byggeperiode på kun 3 år. I 1. Verdenskrig

blev orglet ødelagt og klokken fjernet, mens der i 2. Verdenskrig ikke var skader og heller ikke i sovjettiden. Kirken forbindes for letterne også med forfatteren og sprogmanden Fridrihs Gothards Stenderds 1714-1796, som er begravet udenfor, og får derfor en del besøgende. Ved siden af alteret står ikke blot den lettiske fane over et billede af Stenderds men der er også en vægtavle med navne på lokale faldne i de to verdenskrige, og så som noget mere specielt: en minde-tavle for de deporterede fra dette område!

En lang dag med mange historiske indtryk. Ulrika Morica er en meget kompetent guide, der kan lidt engelsk, men ellers må man tage en med, der kan oversætte fra lettisk. Hendes priser for turene er absolut acceptable, så min store anbefaling af hendes tilbud! Hun kan kontaktes på mail:

ulrika@sakralaisturisms.lv eller tlf ++37129433556

Rite Nyt

2011 har der været mange kurser på Rite Folkehøjskole

Børnekursus på Rite Højskole 2011

Sidst i juni havde skolen for 3. gang et animationskursus for børn med den samme lærer, Lolita Steinberga. Hun organiserede sammen med to lettiske lærere en uges kursus for 23 børn. Et nyt islæt var at børnene skulle tale med en ældre person i området, som fortalte historier om gamle dage, og børnene lavede så en lille film om det, enten tegnede de eller modellerede over temaet. Fire ældre mennesker kom på skolen og fortalte, og børnene gik ud i området og så, hvor historierne var foregået. Både de ældre og børnene var meget optaget af forløbet, det var en rigtig god idé.

To danskere, som bor i nærheden, lavede orienteringsløb for børnene, og en aften var børnenes forældre inviteret, og sammen med deres børn sad de og modellerede små figurer og digtede historier, som derefter blev optaget på video. Senere på aftenen var der bål og pølser.

Den sidste dag blev den færdige DVD vist for de forældre, som hentede deres børn og alle fik en DVD med hjem. Flot kursus, som også blev beskrevet i lokalavisen Staburags, hvor børnene kom med personlige udtalelser om forløbet. Kurset er endnu engang støttet af Det Danske Kulturinstitut med 175 ls, som vi takker for. Forældrene har betalt 15 ls for en uge og resten er støtte fra Rite Højskoles Støttekreds.

Sommerkursus for kvinder

32 kvinder var aktive på højskolens sommerkursus, som var organiseret i form af workshops. Som altid var der danske

Der laves spejle med mosaikkant

energiske kvinder, denne gang havde 4 meldt sig, til at stå for hver en workshop. Desuden var der en lettisk og en russisk dame som underviste, så der blev talt mange sprog, også fingersprog.

Tilbuddene var følgende: strik en halsedisse i perlestriik med lækkert garn, væve et tørklæde på en stor plade af masonit, lave perler af fimo og lave en unik perlekæde eller et par øreringe. Sy en dukke ud af klude og få et flot resultat, lave mosaikspejle eller små borde, og strik et par sutsko som filtes i vaskemaskinen. Deltagerne betalte selv 35 kr. og tog mad med til et fælles tag selvbord hver dag, hvor skolen gav kaffe og brød. Det summede af aktivitet og en af dagene kom Mara Daugavieta, som er en kendt russisk malerinde: www.maras-pictures.com, med andre russiske kunstnere og besø skolen.

Til afslutningen var mange kvinder kommet med fine kager og lærerne fik et væld af blomster, som tak for en dejlig uge. Udover deltagerbetalingen på 3 ls er materialerne til kurset sponsoreret af Rite Højskoles Støttekreds.

Teaterkursus

Efter ønske fra forældre blev der afholdt endnu en sommercamp på Rite højskole. Denne gang var det Peter Thybo

Askepot

Sørensen fra Danmark, pædagog og instruktør ved Hvidovre Ungdomsteater, som skulle lede campen, sammen med tre lettiske lærere.

Peters ide var, at børnene skulle lære mimeteater, Comedie del Arte, som stammer fra Italien fra omkring 1430. Så han startede med at lave en masse mimelege og fortalte om Pjerrot, Harlekin og Kolumbine på engelsk, som blev oversat. Da børnene var blevet varmet op i nogle dage, hvor Peter var aktiv fra morgen til aften, fik de lov til selv at finde på små teaterstykker. Derefter valgte han tre stykker ud, og dem blev der nu arbejdet grundigt med, og de blev spillet om og om igen.

Den ene gruppe valgte at præsentere en lille historie om en kat der løb væk, og de brugte ingen ord kun de forskellige mime teknikker, de havde lært. Den anden gruppe valgte at spille en parodi på Askepot og med ord på. Blandt andet var Askepot en stor dreng på 12 år og den onde dronning en lille dreng på 9 år. Askepots balsko var en stor plastiktræsko. Så der var meget humor og sjov, som fik folk til at le.

Den sidste gruppe valgte at fortælle et lettisk folkeeventyr Spridis. Det foregik ikke inde i skolens sal, men ude ved vores lille sø i meget smukke omgivelser. Så alle forældrene måtte efter de 2 første forestillinger vandre ned til søen og sidde på bænke for at se teater, som foregik på den anden side af søens bred.

Dette stykke startede med at en lille pige og en bedstefar sidder i en båd, og han fortæller eventyret om Spridis til hende. (De sad så i en lille gummibåd på den lille sø.) Derefter blev eventyret mimet oppe på bredden modsat forældrene, hvor Spridis gennemgår forskellige prøvelser og det ender lykkeligt. Men da bedstefaren har fortalt og eventyret er slut, dør han ude i båden og alle børnene bliver nu engle, som tager imod ham ved bredden, og smuk musik understøtter hele seancen. Det var et gribende sceneri og flere af forældrene kneb en tåre.

Det blev et interessant møde med forskellige pædagogiske

Børnene som engle, der modtager bedstefar.

metoder. De lettiske lærere, som ville have mere kontrol, og Peter, som lod eleverne få større ansvar og havde tillid til, at de kunne arbejde i grupper. Sproget mellem lærerne var lettisk, engelsk og russisk, idet vi også havde en gæst, som arbejder ved teateret i Moskva og laver kostymer, som hjalp til.

For øvrigt talte Peter engelsk til børnene og vi havde en tolk på, men det forsvandt hen ad vejen, da han fandt ud af at mange af børnene forstod og talte fint engelsk. Og hvis de ikke forstod, var han jo en sand mester til at mime. Det var en prægtig præstation, som vi gerne vil lave igen. Stor tak til Peter

Børnene betalte 15Ls for kurset i en uge, hvilket dækkede maden, resten blev dækket af højskolens støttekreds.

Desuden har skolen haft et intensivt engelskkursus i 14 dage i august.

LN

Sofi Oksanen igen

Anmeldelse af ” Stalins køer”

Da den finsk-estiske forfatter Sofi Oksanens første bog ”Stalins køer” udkom i Finland i 2003, må den have vakt opsigt på grund af sin originalitet. Da hendes bog ”Renselse” udkom nogle år senere modtog hun fuldt fortjent Nordisk Råds Litteraturpris

2010 for romanen og blev beskrevet som Finlands nye store stemme. ”Stalins køer” foreligger nu endelig på dansk i en fremragende oversættelse af Birgita Bonde Hansen.

Som ”Renselse” er ”Stalins køer” en rystende bog. I kvalmende detaljer får læseren indblik i en ung spiseforstyret kvindes liv. Anna er vokset op i en ”ærkefinsk lilleby” i 1980’ernes Finland som datter af en meget fraværende finsk far og en estisk mor. For ikke at blive stemplet som ”russisk luder” lærer Annas mor hende at fornægte sine estiske rødder. Anna rejser tit med sin mor til sovjettidens Estland, og bogen skildrer klukkende morsomt den begærlighed, der i datidens Estland var efter vestlige varer. Ligesom den beskriver datidens altomsiggribende bestikkelse og den konstante angst hos den estiske befolkning for at blive sendt til Sibirien. Der er desuden mange hentydninger til de begivenheder i Estland, som senere skulle blive til bogen ”Renselse”.

”Stalins køer” kan varmt anbefales. Den er usædvanlig, fuld af en næsten grusom form for humor og fuldstændig bjergtagende i sin ærlighed.

Winni Østergård Nielsen

Det lettiske Institut

Korte nyheder

De følgende uddrag er plukket fra deres nyheder i juni, juli og første halvdel af august. Nyhederne er placeret i kronologisk rækkefølge med de ældste først.

Andris Berzins nyvalgt lettisk præsident

Den 2. juni, valgte Saeima (parlamentet) ex-bankmand Andris Berzins som ny præsident i Letland ved en afstemning. Berzins blev valgt med 53 stemmer mod 44. 41 stemmer gik til den afgående præsident Valdis Zatlers og 56 parlamentarikere stemte imod ham. To stemmesedler var ugyldige.

Den gennemsnitlige belægningsprocent på Riga hotellerne er vokset 22% i maj sammenlignet med samme måned sidste år.

Offentligheden er mere bevidst om den kompetence der findes i kontoret til korruptionsbekæmpelse.

Det gør kontorets arbejde mere effektivt idet der som konsekvens sker flere indberetninger af mulig korruption/kriminalitet.

Ugentlig loppemarked startet på den tidligere VEF fabrik i Riga

Et ugentligt loppemarked bliver afholdt hver lørdag resten af sommeren, på området med den tidligere VEF fabrik i Riga. Markedet ligger lige ved siden af VEF Art Center, på Unijas iela 8 / 7, med indgang fra Berzaunes iela.

Tilbudene på dette ugentlige frie marked, vil være utrolig bred og varieret, lige fra gamle husholdnings genstande og sportsudstyr til bøger, smykker og tøj.

På loppemarkedets hjemmeside, forklarer arrangørerne deres motivation til at sammensætte Riga loppemarked. "Vores mål er temmelig klart: at give Riga et regelmæssig og ordentlig loppemarked, hvor du kan finde næsten alt, fra gamle bøger og filigran porcelæn kreationer, usædvanlige genstande til transport, og musikinstrumenter næsten fra oldtiden, til meget funky sko fra din mormors ungdom og polaroidbilleder

Dombrovskis: Letland planlægger at vedtage euroen fra 1 januar 2014

Dombrovskis har udtalt, at Letland har sat et klart mål: at indføre euroen 1 januar 2014, og er i stand til at gøre det. "Letlands nationale valuta, lat (LVL), er allerede knyttet til euroen i en meget smal rentekorridor.

Fusion af de nationalistiske partier TB / LNNK og Alle For Letland på kongres

Den to timer lange kongres fandt sted i en patriotisk ånd,

med musik og folkesange. Lederne af begge parter - Roberts Zile og Raivis Dzintars - talte til kongressen.

Ifølge BNS, vil partiets nye navn være ”Den Nationale Alliance All For Letland! - TB / LNNK”, og det vil have to formænd: Roberts Zile fra TB / LNNK og Raivis Dzintars fra Alle For Letland!

Zatlers Parti (ZRP), nyt parti

Zatlers Parti (ZRP), opkaldt efter den tidligere lettiske præsident Valdis Zatlers, blev etableret på en kongres i Riga den 23. juli med deltagelse af 293 medlemmer af partiet, Zatlers blev valgt som leder af partiet, han var den eneste kandidat til posten.

Zatlers Parti vil være et midtsøgende parti, og dets initiativtager har understreget, at politik uden etnisk opdeling er nødvendig for udviklingen af landet. Det vigtigste princip for centrisme er, at yderligere nationale politikker bør skabe balance i den nationale udvikling.

Ex-præsident Zatlers bekræfter at han er parat til at stille op som kandidat til Letlands parlamentsvalg for sin partigruppe ZRP stiftet 23. juli

”Jeg er klar til at blive fuldt involveret i denne reformproces og gøre alt for at skabe dette parti og sikre, at det opnår gode resultater,” sagde Zatlers i et interview med den lettiske tv-kanal LNT den 24. juli.

Det lettiske parlament opløst ved Folkeafstemning den 23. juli

Det lettiske parlament (Saeima) blev opløst ved en folkeafstemning den 23. juli, ifølge de foreløbige resultater, som viser, at mere end 94 procent af vælgerne afgav deres stemme til fordel for at fyre parlamentet.

Foreløbige resultater viser, at 650.518 vælgere eller 94,3 procent, stemte for opløsning af parlamentet, mens 37.829 stemmer, eller 5,48 procent, afgav deres stemme imod en opløsning.

689.988 mennesker, eller 44,73 procent af Letlands stemmeberettigede 1.491.735 vælgere, deltog i folkeafstemningen.

Den lettiske arbejdsløsheden falder til 12,3%

I starten af august 2011, faldt arbejdsløsheden i Letland 0,2 procentpoint fra starten af juli,

Bank of Latvia økonom: Den årlig Inflation fortsatte med at falde i juli

Den årlige inflation fortsatte med at falde for anden måned i træk og nåede 4,3% i juli, rapporterede Bank of Latvia's økonom.

Bank of Latvia økonom: produktionen i Letland stiger stadig

Link til den fulde tekst med grafer: <http://www.macroconomics.lv/manufacturing-latvia-continues-growing-under-conditions-global-instability>.

Skatteindtægterne i Letland i det første halvår af 2011 overstiger målsætningen med 3,5%

Oppositionspartiet Letlands Første Party / Letland's vej LPP / LC nominerer Ainars ŠLESERS som kandidat til at blive lettisk premierminister

Letlands regerende centrum-højre Unity blok er forvandlet til et enkelt politisk parti

Unity blokken blev omdannet til et enkelt politisk parti på en stiftende kongres i den nordlige lettiske by Valka den 6. august.

Det nye politiske parti blev stiftet ved en sammenlægning af de tre parter, der tidligere udgjorde Unity blokken: New Era, Civic Union og Samfund for en anden politik.

Unity partiet indstillede den nuværende premierminister som kandidat til at lede Letlands næste regering

Den 6. august udpegede delegerede på den stiftende kon-

gres af centrum-højre Unity partiet den siddende premierminister Valdis Dombrovskis som partiets kandidat til at lede den nye regering, der vil blive dannet efter parlamentsvalget. Premierminister Dombrovskis ønsker at sikre et stabilt skattesystem og nedbringe arbejdsløsheden til 7 procent i løbet af tre år samt investere ikke mindre end 2 milliarder lats (EUR 2,8 milliarder) i industriel vækst, og skære den sorte økonomi ned til det halve.

Som tidligere rapporteret, vil Letland afholde parlamentsvalg den 17. september 2011, fordi en folkeafstemningen i juli resulterede i opløsningen af det nuværende parlament.

Ventspils's borgmester vil ikke stille op til parlamentsvalget, men vil være kandidat til premierministerposten for ZZS

Aivars Lembergs, borgmester gennem mange år i den nordvestlige havneby Ventspils og et indflydelsesrigt medlem af den regerende centrum-højre Grønne og Farmers Union (ZZS), vil ikke deltage i parlamentsvalget i dette efterår. Lembergs fortalte i en kommentar til beslutningen om at blive ZZS's kandidat til premierministerposten, at han mente, at hans styrker passede bedre til at arbejde i den udøvende magt end i den lovgivende magt.

Som tidligere rapporteret, er Lembergs stillet for en domstol i Letland anklaget for en række alvorlige forbrydelser, såsom korrupsion og hvidvaskning af penge.

Byfest i Limbazi 5.-7. August

Byfesten i Limbazi var både et lokalt arrangement og et internationalt, idet der også deltog delegationer fra venskabsbyerne Sande i Norge, Anklam i Tyskland og Panavezis i Litauen.

Og i år blev disse gæstedelegationer så udvidet med en person fra Danmark! Vi har i Foreningen Danmark-Letland, som de fleste nok husker, haft en del kontakt med Limbazi, både da vi sendte indsamlede ting til det nye socialcenter der, og da Jampadracis dansegruppen besøgte os, ja de har faktisk været i Danmark flere gange og også koklegruppen har spillet her. Så da Anita Vizina-Nielsen, som er meget aktiv i kulturlivet i Limbazi, vidste, at jeg på dette tidspunkt var i Letland, inviterede hun mig på besøg, og til min store overraskelse blev jeg så ved ankomsten udstyret med det

officielle gæstetegn! Og var derfor også med til den officielle modtagelse på rådhuset.

Det var en meget spændende oplevelse at se, at starten på byfesten var et optog, der skulle gå fra bymidten og 3 km ud til den sø, hvor selve aftenens fest skulle finde sted med mad og drikke og diverse konkurrencer! Optoget bestod af mere eller mindre udklædte grupper fra alle mulige foreninger, firmaer, forretninger, skoler, børnehaver og også de udenlandske delegationer med nationalfaner (den tur slap jeg dog for at gå!). Ganske flot så det ud, da f.eks. hundetrænings”skolen” marcherede forbi med mange nervøse ejere og meget artige hunde, eller da en børnehave kom, med barnevogne + børn pyntet som forskellige eventyr.

Næste dage var vi ”special guests” på guidet rundtur i byen, som har pænt renoverede gamle bygninger, og på museet kan man se udstillinger, der viser, at Limbazi jo engang var en af Østersøens Hansestæder.

I gaderne var der boder med alt muligt krims-krams, men også med rigtigt lettisk håndarbejde, træskærerting og madvarer.

En af de helt store oplevelser var at overvære begyndelsen af musikprogrammet på det store torv. På en kæmpescene var nogle af de første optrædende fra en frivillig musikundervis-

ningsgruppe. Børn på 4 år, 5 år, 6 år, stod som solister helt alene på scenen og sang!

Deres musiklærer stod med et elorgel nede ved siden af scenen, så de kunne se hende, og sørgede for, at de kom i gang! Men hvor var de dog stolte og vimse, de små pynkede piger, der, så snart de var færdige, styrtede fra scenen ned til familierne, der sad på tilskuerrækkerne! Den sidste optrædende fra gruppen var en dreng på 6 år, der gav den hele armen med en sang om alt det, man skulle nå, inden man endelig kunne komme til at sove! 6 år og helt alene på kæmpescene, og han sang rent og tydeligt! Det overgår altså X-faktor i fjernsynet!

Kirsten Gjaldbæk

Efterlysning af handske

Jacob Kr. Lomholt efterlyser et par umage handsker. Han skriver, at han ved en fejltagelse ved Danmark-Letlands generalforsamling den 4. april fik et par umage mørkebrune skindhandsker med hjem. Så et andet medlem af foreningen må have fået et lignende umage par

med hjem. Henvendelse kan ske til redaktørens e-mail: lis.hazel.nielsen@skolekom.dk eller telefon 47100195.

Anita i haven i Letland med sine høns

KALENDER

September

2.09 kl. 12-18

International Dag
Rantzausgade København N

Oktober

21.10 kl. 19.30

Gallafest i KUKS, adgangs-
kort bestilles hos Kirsten
og koster 165 kr.

November

18.11 kl. 16.00

Vestre Kirkegård, Østre Ka-
pel København

November

18.11 17.30

Nationaldagsfest i Kulturhu-
set Kilden Nygårdsplads
31 Brøn byøster
Mere information senere på
mail.

De medlemmer som ikke kan modtage mails, kan hen-
vende sig til Kirsten Gjaldbæk på telefon 38 71 18 25.
Resten må gerne sende mail-adresser, idet foreningen
og ambassaden ikke har økonomisk formåen til store
portoudgifter.

På terrassen på Skovshoved Hotel ved Janifesten